

1.3 Реалізація європейського вибору України у контексті інтернаціоналізації вищої освіти

Інтернаціоналізація вищої освіти – це посилення міжнародної складової в діяльності українських закладів вищої освіти. Основними її складовими є: розвиток міжнародної співпраці через програми академічного обміну (академічна мобільність студентів та викладачів), впровадження ЄКТС, спрощення процедури визнання документів про освіту, розвиток програм для навчання іноземних студентів, розвиток міжнародної співпраці в науковій і дослідницькій сферах. Згідно з спрямуванням України на європейську інтеграцію відбувається інтернаціоналізація вищої освіти, яка є найважливішою галуззю для розвитку суспільства. Це поняття перш за все означає інтеграцію міжнародних, міжкультурних і глобальних елементів в освіті. Інтернаціоналізація повинна відповідати змісту та цілям Європейського простору вищої освіти [28].

Найважливішим кроком на шляху до інноваційного, європейського розвитку українського суспільства, підвищення ролі вищої освіти у формуванні освіченого молодого покоління є реформування та модернізація вищої освіти в Україні. В Україні поступово реалізується комплексна система державних заходів щодо модернізації та вдосконалення національної системи вищої освіти. Багатьма українськими вишами накопичений великий досвід міжнародного співробітництва, що, безумовно, сприяє інтернаціоналізації вищої освіти, розширює можливості випускників українських університетів на міжнародному ринку праці, а найголовніше – забезпечує формування у них вміння жити у полікультурному середовищі і працювати в умовах жорсткої конкуренції та глобальних викликів [2, с. 101].

Одним із завдань інтернаціоналізації є формування зрозумілої для міжнародної спільноти системи вищої освіти, що можливе за рахунок інтеграції з європейською вищою освітою та дослідницьким простором. Вагоме значення має забезпечення

конкурентоспроможності українських вищих навчальних закладів, якому сприяє міжнародне співробітництво університетів, їх участь у міжнародних проектах і програмах, підвищення якості вищої освіти в середині кожного університету. Важливу роль виконує посилення потенціалу вищих навчальних закладів, підготовка їх до участі в міжнародних проектах [11].

Перспективи входження системи вищої освіти України в Зону європейської вищої освіти передбачає її побудову з урахуванням принципів, які ґрунтуються на університетській хартії, прийнятій в Болоньї 1988 р. До основних принципів діяльності цієї системи належать:

— принцип поєднання автономії з відповідальністю. Відповідно до цього принципу університети повинні мати право формувати свою стратегію, вибирати свої пріоритети в навчанні та проведенні наукових досліджень, витрачати свої ресурси, профілювати свої програми і встановлювати свої критерії для прийому професорів і студентів. Європейські вищі навчальні заклади потребують необхідної організаційної свободи, чітких та сприятливих умов регулювання і достатнього фінансування;

— принцип відповідальності освіти перед суспільством. Зона європейської вищої освіти ґрунтується на європейських традиціях відповідальності освіти перед суспільством, на широкому і відкритому доступі як до доступеневого, так і післяступеневого навчання; на освіті для розвитку особистості й навчанні протягом всього життя; на громадянськості як короткочасної, так і довготривалої соціальної доцільності;

— принцип вищої освіти, що ґрунтується на наукових дослідженнях. Він передбачає створення Зони європейських наукових досліджень;

— принцип організації диверсифікації (лат. *diversus* — різний і *facere* — робити). Європейська вища освіта характеризується різноманітністю мов, національних систем, типів інститутів, орієнтацією профілів підготовки і навчальних планів. Водночас її ефективність залежить від здатності організувати це різноманіття так,

щоб отримати позитивні результати. Вищі навчальні заклади прагнуть до конвергенції (зближення), тобто мати справу з різноманіттям як з активом, а не причиною для невизнання чи виключення [35].

Метою України після приєднання у 2005 року до Болонського процесу стало зблизити й гармонізувати освітню систему до країн Європи, створити єдиний європейський простір вищої освіти. Вступ України до Болонської співдружності передбачає вирішення цілого комплексу завдань, серед яких найважливішими є такі: по-перше, завершити розробку та прийняття бази реформування українського освітнього простору у контексті положень Болонського процесу; по-друге, оптимізувати мережу навчальних закладів державної і комунальної форм власності з урахуванням регіональних і загальнодержавних потреб у фахівцях з вищою освітою; по-третє, узгодити національну систему кваліфікацій з європейською, прийнятою на Бергенській конференції 2005 року; по-четверте, виробити національну систему оцінювання якості вищої освіти; по-п'яте, узгодити та запровадити європейську систему трансферу і накопичення кредитів; по-шосте, створити систему навчання протягом усього життя.

Щоб створити правове поле для визнання дипломів, наукових ступенів та освітніх програм, Рада Європи спільно з ЮНЕСКО впродовж останніх років розробила конвенції в галузі освіти, однакові для усіх країн-учасників. Регіон Європи, межі якого визначенні ЮНЕСКО, охоплює 49 країн, включаючи США, Канаду та Ізраїль. Проте європейські конвенції ще не вирішили усіх проблем, пов'язаних із взаємним визнанням дипломів та освітніх програм [1].

Проте, з одного боку, підписання Україною Болонської декларації, спрямованої на структурне реформування національних систем вищої освіти й створення єдиного європейського освітньо-наукового простору, відкриває один з напрямів інтеграції України в Європу, надається реальна можливість отримати рівноправний статус у європейському освітньому просторі, що визначає розвиток нашої країни на ціле покоління вперед. Участь вищої освіти України в

болонських перетвореннях має бути спрямована на її перспективний розвиток і набуття нових європейських ознак.

З іншого боку, Болонський процес є одним з найбільш суперечливих напрямів європейської інтеграції України. Ця суперечливість полягає в тому, що освітня реформа має тенденцію відбуватися нормативно-наказовим шляхом, у прискореному темпі, а не поступово, подекуди без врахування доцільності саме таких методів інтеграції.

Все це вимагає від університетів вирішення багатьох важливих завдань серед яких: модернізація державної системи контролю якості підготовки фахівців; створення внутрішньо вузівської системи управління якістю навчання; розробка форм нової документації; створення навчально-методичного забезпечення підготовки висококваліфікованого фахівця; модернізація схеми фінансування; залучення студентів в процес управління навчально-виховним процесом в університеті; розвиток академічної мобільності [35].

З метою пошуку нових можливостей і результативності інтернаціоналізації вищої освіти Всесвітня Освітня Організація, що має консультативний статус в ЮНЕСКО і Раді Європи, започаткувала програму «Міжнародний бакалаврат». Після завершення курсу навчання за цією програмою присуджується кваліфікаційний ступінь «міжнародного бакалавра» і сертифікат, що засвідчує отримання середньої освіти міжнародного рівня.

Програми «Міжнародного бакалаврату» завдяки своїй різноманітності знаходять своє застосування майже у всьому світі. Відповідно її цільові орієнтири формулюються наступним чином: «Організація «Міжнародний Бакалаврат» прагне за допомогою комплексної програми навчання і суворої атестаційної системи допомогти навчальним закладам розвивати таланти молодих людей і навчити їх застосовувати досвід, отриманий в аудиторії, в повсякденному житті». Наукова вимогливість і високі академічні стандарти, цінності, що транслуються будь-якою системою освіти, властиві також і для програми навчання Міжнародного бакалаврату. Але, крім цього, значне місце займають ідеали взаєморозуміння і

високої моралі, які повинні бути притаманні громадянам у глобалізованому світі. Таким чином, студенти набувають навичок критичного сприйняття реальності, вчаться вчитися, стають підготовленими учасниками подій як локального, так і міжнародного масштабів, поділяють загальнолюдські цінності, не упускаючи при цьому вивчення особливостей різних культур і відносин, які збагачують життя людей. Ще одна суто освітня велика програма «Освіта, підготовка кадрів і суспільство» об'єднує заходи та дослідницькі проекти, що стосуються головних аспектів взаємодії між діяльністю у галузі освіти і процесами, що відбуваються у суспільстві: освіта й економіка; освіта й проблеми її соціальної адаптації; освіта і сфера праці; освіта і культура; освіта, наука і техніка; освіта і комунікація; освіта і спорт. Оцінюючи діяльність ЮНЕСКО в галузі освіти, і зокрема в галузі ліквідації неписьменності, необхідно зазначити, що вона досить ефективна, хоч і є локальною за своїм характером [6].

Особлива роль у визначенні та формуванні сучасних тенденцій розвитку вищої освіти належить Європейській асоціації університетів. Оскільки зазначена міжнародна організація поки що не дуже відома широкому освітянському загалу в Україні, зупинимося на цьому моменті детальніше.

Європейська асоціація університетів (European Universities Association) представляє і підтримує вищі навчальні заклади в 47 країнах Європи. У даний час EUA відіграє важливу роль у формуванні та розвитку нових тенденцій у галузі європейської вищої освіти і дослідницької діяльності, завдяки своєму досвіду та унікальним знанням у даних сферах, а також різноманітності членів організації. Мандат Асоціації в Болонському процесі, значний внесок у формування науково-дослідницької діяльності в ЄС, а також співпраця з неурядовими, міжурядовими організаціями, європейськими інститутами і міжнародними організаціями забезпечує можливість EUA брати участь в обговореннях та прийнятті рішень з питань, що охоплюють інтереси університетів у галузі вищої професійної освіти, дослідницької діяльності та інновацій. EUA протягом кожного року

організовує різні заходи, щоб зібрати зацікавлених і зайнятих у сфері вищої школи осіб для обговорення останніх європейських і міжнародних подій і тенденцій.

EUA працює в тісному контакті з Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education — ENQA), Європейською асоціацією вищих навчальних закладів (European Association of Institutions in Higher Education — EURASHE), Європейським студентським союзом (European Students' Union — ESU) — так званою групою E4. EUA є відкритою організацією для членства окремих університетів, національних комітетів, ректорів, асоціацій. Вона налічує понад 850 членів з 47 країн Європи, що представляють унікальну форму співпраці і обміну прогресивним досвідом у галузі вищої освіти і дослідницької політики.

Асоціацію було утворено 31 березня 2001 року у м. Саламанка (Іспанія) в результаті об'єднання двох європейських недержавних організацій: Асоціації європейських університетів (Association of European Universities) та Конференції ректорів Євросоюзу (European Union Rectors' Conferences).

Основна місія ЄАУ полягає у забезпеченні експертизи рівня вищої освіти та стану вузівських наукових досліджень, а також безпосередній підтримці університетів Європи. Асоціація повністю підтримує положення й принципи, викладені у Великій Хартії Університетів (Magna Charta Universitatum), підписаній у Болоньї в 1988 році 388 ректорами університетів всього світу [52].

Основним завданням державної освітньої політики в контексті розвитку євроінтеграційного шляху України є здійснення комплексу заходів зі створення цілісної системи міжнародних зв'язків у галузі освіти, які охоплюють як міжнародний, так і вітчизняний ринки освітніх послуг. Такі зв'язки можливі лише за умов розвитку програм студентської та викладацької мобільності.

Прикладом міжнародних програм є «Темпус» - це програма зовнішньої допомоги Європейського Союзу. Її мета – сприяти модернізації системи вищої освіти у країнах-партнерах (країнах-

сусідах) ЄС через активізацію співпраці між вищими навчальними закладами держав-членів ЄС та країн-партнерів. Програма «Темпус» надає фінансування з метою заохочення взаємодії та збалансованого співробітництва між вищими навчальними закладами у країнах-партнерах та в країнах-членах Європейського Союзу. Надання грантів здійснювалось на основі участі в конкурсах і багаторівневої оцінки поданих у встановленому форматі заявок. З 2014 р. програма трансформувалась у напрям програми Еразмус+: КА2. Розвиток потенціалу вищої освіти.

Україна приєдналася до програми «Темпус» у квітні 1993 році. На той період, програма мала спрямованість на удосконалення управління закладами освіти, оновлення або розробку нових навчальних програм та підвищення кваліфікації викладачів. Українські вищі навчальні заклади приймали найактивнішу участь у проектах «Темпус» із самого початку. Тож не дивно, що проекти «Темпус» здійснюються майже в усіх регіонах України. За цей час українські університети продемонстрували відданість реформам та стійкий інтерес до розвитку освітньої галузі, до запровадження новітніх підходів в освіті [38].

Європейський Союз надає важливого значення реалізації освітнього і навчального напрямку Стратегії ЄС «Європа 2020», який полягає в оновленні та вдосконаленні системи вищої освіти в країнах-членах ЄС. Підготовлена й опублікована ще у вересні 2011 року Комунікація Єврокомісії щодо стану системи освіти в Євросоюзі передбачає якісну модернізацію цієї сфери шляхом впровадження інноваційних підходів, збільшення інвестицій у галузь освіти, у т.ч. професійно-технічної освіти, з метою формування кваліфікованого ринку праці, створення робочих місць, підвищення рівня зайнятості серед молоді за рахунок нової програми ЄС «Еразмус+».

1 січня 2014 року Європейська Комісія розпочала активно впроваджувати нову програму ЄС «Еразмус +», що діятиме на період до 2020 року. Програма «Еразмус+» є новою програмою, що прийшла на заміну попередніх освітянських міжнародних програм, таких як «Еразмус Мундус», «Темпус», «Жан Моне», «Леонардо да Вінчі»,

«Молодь в дії» та інші. Можливості цієї програми є значно ширшими, а процедури спрощеними у порівнянні з попередніми, зокрема у частині налагодження міжнародної міжуніверситетської та академічної співпраці, здійснення навчальних обмінів між вищими навчальними закладами, заохочення до навчання за кордоном, реформування системи вищої освіти та управління навчальними процесами. Інструменти програми також спрямовані на активізацію молодіжної діяльності та підтримку ініціатив та ідей молоді, а також реалізацію проектів, що становлять спільний інтерес для європейської спільноти.

Закладена в основу програми ідея полягає у формуванні концептуально нових підходів держав-членів ЄС з метою якісного оновлення систем освіти, підвищення продуктивності вищих і професійно-технічних навчальних закладів, забезпечення якісної вищої освіти та професійної підготовки фахівців, що відповідали б потребам європейського ринку праці [25].

Україна приєдналася до програми ЄС «Еразмус +» у 2014 році в якості країни-партнера. З метою розширення інформаційної присутності програми ЄС в Україні, восени 2014 року у Києві та регіонах України була створена мережа програми «Еразмус+ Україна», яка надає необхідну консультативну підтримку українським заявникам для участі в конкурсах програми. Бюджет Програми, термін реалізації якої розрахований до 2020 року, складає 1,46 млрд. євро, причому 60% бюджету всієї програми планується спрямувати на реалізацію мобільності [60]. Програма складається з трьох компонентів: культура, медіа та секторальний напрямок. Програмою передбачено надання фінансової підтримки для реалізації проектів за 18 напрямками, кожен з яких охоплює окремий сектор або вид діяльності [29].

Не менш цікавими в плані розвитку та налагодження освітньої системи нашої країни у відповідності до вимог Болонського процесу є програми міжнародного Вишеградського Фонду. Цей фонд є міжнародною організацією, заснованою 9 червня 2000 р. у м. Братислава. Його засновниками є уряди країн Вишеградської групи (V4) – Чехія, Угорщина, Польща і Словаччина. Вишеградський фонд співпрацює з країнами Східної Європи через здійснення чотирьох

грантових програм та кількох університетських програм, спрямованих на підтримку культурних, наукових та освітніх проектів, сприяння молодіжним обмінам і надання стипендій за програмами мобільності. У 2012 році бюджет фонду, який складається із внесків урядів країн Вишеградської групи, дорівнював 7 мільйонам євро. Програми, які впроваджує фонд, здатні посилити співробітництво між нашою країною та країнами ЄС на підставі вивчення позитивного досвіду та впровадження ефективних та налагоджених освітніх програм спільно з закордонними колегами [6].

Останніми роками Україна зробила остаточний вибір, зорієнтувавши свою зовнішню політику в напрямку європейської інтеграції. Свідченням цього стало підписання договору «Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Політична частина Угоди про Асоціацію була підписана 21 березня 2014 р., а економічна – 27 червня 2014 р. Цей документ став визначальним для реформування та подальшого розвитку багатьох сфер нашого суспільства. При чому для України це означає спочатку проведення за підтримки Європейського Союзу ряду кардинальних реформ для галузевого співробітництва у близько 30 сферах, серед яких не останнє місце займає освіта.

Розділ V Угоди «Економічне та галузеве співробітництво» у Главі 23 «Освіта, навчання та молодь» розкриває «обов'язки Сторін щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття, Сторони сприяють розвитку співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур».

У 431 статті розкриваються ті напрями співпраці в галузі вищої освіти, які необхідно активізувати в процесі співробітництва України та ЄС. Це такі напрямки як:

- 1) реформування та модернізації систем вищої освіти;
- 2) сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу;

- 3) підвищення якості та важливості вищої освіти;
- 4) поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами;
- 5) розширення можливостей вищих навчальних закладів;
- 6) активізації мобільності студентів та викладачів;
- 7) увага приділятиметься співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти.

Інші статті Розділу V Глави 23 стосуються домовленостей про: активізацію обміну інформацією, практикою та досвідом, для заохочення більш тісного співробітництва в галузі професійно-технічної освіти та навчання; вивчення можливості розвитку співробітництва в інших сферах, зокрема у сфері середньої освіти, дистанційного навчання та освіти протягом життя; заохочення поглиблення співробітництва та обмін досвідом в галузі молодіжної політики та неформальної освіти для молоді [39].

Розвиток цих секторів співробітництва не тільки наближує українську професійно-технічну освіту до європейських стандартів, а й запроваджує вже традиційний у розвинутих країнах досвід прижиттєвого навчання, а саме підвищення кваліфікації людини протягом усієї її трудової діяльності залежно від вимог ринку праці. Це, в свою чергу, дасть можливість розв'язання дуже актуальних для України соціально-економічних проблем, а саме подолання безробіття та взяття державою під контроль регулювання ринку праці. На сьогодні єдиним методом регулювання є: по-перше, отримання випускниками справді необхідних для ринку професій та кваліфікацій, а по-друге, можливість перекваліфікації в будь-якому віці залежно від нових умов та змін на українському ринку праці. Ці заходи, в свою чергу, зменшать обсяги витікання робочої сили та інтелектуального потенціалу з України, що є окремою проблемою та навіть отримує масштаби одного з викликів національній безпеці України.

Проте, досягнення всіх цих пріоритетів для української вищої освіти не можливе без її реформування та модернізації. Адже, одним із основних пріоритетів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в сфері вищої та професійно-технічної освіти, як і в інших галузях, є

досягнення Україною рівня та стандартів держав-членів Європейського Союзу, під чому в свою чергу розуміється адаптація українського законодавства. За цей час напрацьована значна нормативно-правова база для функціонування вищої школи і забезпечення процесів інтеграції національної системи освіти в світовий освітній простір.

Міністерство освіти і науки України з урахуванням активної роботи підрозділів ЮНЕСКО (Міжнародна асоціація університетів. Європейський центр вивчення вищої освіти), Ради Європи щодо вироблення єдиних вимог до рівня освіти веде роботу по введенню у вищих навчальних закладах Державних стандартів підготовки фахівців з вищою освітою. Державні стандарти розробляються з урахуванням європейського рівня вимог до вищої освіти, що забезпечить входження України до світового освітнього простору. У Державних стандартах освіти гуманістичне спрямування освіти знаходить особливе відображення. Зокрема, передбачається нормативна частина змісту освіти, якою забезпечується обов'язкове вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: права, екології, етики, філософії, світової та вітчизняної культури тощо. Дисципліни людинознавчого, народознавчого характеру складають до 20 відсотків навчального часу на підготовку фахівців. Більше того — Державними стандартами передбачено надання фундаментальним і спеціальним дисциплінам гуманістичної спрямованості. Державні стандарти забезпечують не тільки європейський рівень формування освіти та вироблення професійних навичок, але й виховання гармонійно розвиненої, соціально-активної людини, здатної до саморозвитку, самовдосконалення, з високими духовними якостями, гуманністю та толерантністю [15].

01 липня 2014 р. було прийнято новий Закон України «Про вищу освіту» [10], з моменту набуття їм чинності, а саме з 06 вересня 2014 р. українська вища освіта встала на шлях суцільної модернізації.

Закон містить окремий розділ (XIII, Статті 74, 75, 76), який декларує та регулює міжнародне співробітництво. Процес інтернаціоналізації є важливим для української вищої освіти в першу

чергу тому, що надає можливості та механізми для підвищення її якості. Десятиліття міжнародної ізоляції радянського періоду та наступний розвиток, який не передбачав активного залучення до міжнародних процесів, призвели до того, що українська вища освіта втратила якість і міжнародне визнання. Наука, яка апріорі є інтернаціональною, не може розвиватися без прив'язки і розуміння міжнародного контексту. Міністерство освіти України наголошує на важливості розвитку усіх можливих складових міжнародної співпраці та надає максимальну підтримку ЗВО, готовим впроваджувати в себе елементи інтернаціоналізації. Активну фінансову та консультаційну підтримку надають міжнародні партнери, з якими співпрацює МОН [21].

В цілому, кардинальні зміни, які почали проводитись після прийняття цього документу в освітній галузі стосувалися здебільшого 16 напрямків розвитку вищої освіти в Україні.

Перш за все якість вищої освіти була взята під контроль новим незалежним органом Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, члени якого є виборними представниками-керівниками від вищих навчальних закладів чи Академії. Нацагентство взяло на себе частину повноважень Міністерства освіти та науки України, а саме: контролюватиме якість освіти, формуватиме перелік спеціальностей, розроблятиме стандарти вищої освіти, акредитуватиме спеціальності, навчальні програми, спеціалізовані вчені ради та установи оцінювання якості.

В Україні більше не буде, так званих, «рівнів акредитації» вищих навчальних закладів. Натомість будуть чотири типи вишів: університети (універсальні навчальні заклади); інститути та академії (галузеві навчальні заклади) й коледжі (де готують спеціалістів до рівня молодшого бакалавра чи бакалавра). Змінено було й рівні навчання, скасовано освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст», а замість кандидата наук введено рівень доктора філософії. Це зроблено через те, що ступені бакалавра, магістра та доктора філософії (PhD) відповідають прийнятій у більшості країн Європи класифікації, що полегшить академічну мобільність українських студентів і науковців.

Також важливі зміни стосуються надання академічної та господарської автономії українським вишам. Академічна автономія проявляється в ряді власних повноважень вищих навчальних закладів, а саме: право впроваджувати власні освітні та наукові програми, присудження учених ступенів, видання державних дипломів, обрання викладацькими колективами та студентами ректорів і деканів строком на п'ять років на прямих виборах. Фінансова та господарська автономія реалізується через відкриття власних рахунків, отримання кредитів, розпорядження майном і землею. Університети отримали право засновувати наукові парки та підприємства, що займаються наукою чи інноваціями. Навчальний заклад вільно розпоряджатиметься власними доходами, у т. ч. платою за навчання, яка не може вилучатись у державний чи місцеві бюджети.

Одним з європейських стандартів системи вищої освіти є академічна мобільність. Для українських університетів це право забезпечено через запровадження кредитно-модульної системи вимірювання навчального навантаження. Воно вимірюватиметься тепер не в годинах, а у кредитах. Бакалавр має набрати 180–240 кредитів, магістр 90–120 і т. д. Бакалаври при вступі на магістратуру тепер вільно вибирають спеціальність, тоді як досі вони могли лише продовжувати навчання за тією самою спеціальністю. Ця уніфікація дозволила студентам продовжувати навчання в будь-якому університеті не тільки України, а й усю Європу, що стало можливим ще й завдяки отриманню додатку до диплома європейського зразка. Це ж саме й полегшело працевлаштування випускників українських вишів у країнах Європейського Союзу.

Крім того, реформування вищої освіти стосується й можливого максимуму навантаження викладача, який не може тепер перевищувати 600 годин (у порівнянні з минулими 900), що дасть можливість викладачу проводити більш якісну підготовку та залишить час на наукову роботу. Щодо студентського учбового навантаження, то воно також зменшене до можливого максимуму не більше 16 дисциплін на рік (раніше їх кількість сягала 20-24).

Високі демократичні стандарти вищої освіти в ЄС змусили українське законодавство адаптувати такі важливі сектори як:

- надання широких повноважень органам студентського самоврядування, що вільно формуватимуться самими студентами (захищатимуть права та інтереси студентів, вноситимуть пропозиції до навчальних планів, отримують значний вплив (15 % голосів) при обранні ректорів і деканів, право на оголошення акцій протесту, а також отримують 0,5 % від фінансових надходжень вишу);

- загальногромадська доступність до фінансових документів, звітів, навчально-методичних матеріалів, деяких матеріалів дисертаційного захисту тощо через їх прозору оприлюдненість на сайті університету. А створення єдиного державного реєстру надало можливість отримати інформацію про перелік спеціальностей, видані дипломи, захищені наукові роботи чи сертифікати ЗНО;

- дисертаційні та кваліфікаційні роботи будуть підлягати тепер перевірці на наявність плагіату;

- закріплення законом обов'язковості проходження ЗНО для вступу у вищі навчальні заклади унеможливило корупційні випадки під час вступних кампаній й зрівняло можливості до вступу у вищі всіх абітурієнтів;

- стипендія тепер виплачуватиметься в розмірі не нижче за прожитковий мінімум, а її нарахування відбувається згідно з рейтингом, в якому береться до уваги не лише навчальна, а й наукова та громадська складова.

Починаючи з 2016 р. почала діяти й нова система розподілення держзамовлення, яке тепер визначається автоматично після закінчення подання документів абітурієнтами й залежить від рейтингу популярності закладу вищої освіти. Ці заходи посилили конкуренту боротьбу між вишами України, які тепер змагаються за прихильність абітурієнта, щоб отримати якнайбільше бюджетних місць.

Нарешті, Закон визначає, що мовою викладання є державна мова. Проте, для підвищення міжнародної академічної мобільності університет має право частину дисциплін викладати англійською чи

іншими іноземними мовами, але забезпечивши при цьому знання здобувачами відповідної дисципліни й українською.

Крім того, подальшими кроками модернізації системи вищої освіти в Україні передбачається запровадження державою гарантованого цільового фінансування наукових розробок в університетах, які отримують статус національного або дослідницького [45].

Таким чином, новий Закон «Про вищу освіту» усунув перешкоди інтеграції української системи вищої освіти до міжнародної. В статті 3 Закону говориться про принципи, на яких ґрунтується державна політика в сфері освіти. Одним з таких принципів є міжнародна інтеграція та інтеграція системи вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти, за умови збереження досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи. Складовими компонентами інтернаціоналізації є академічна мобільність, використання європейської кредитно-трансферної системи, визнання іноземної кваліфікації.

До того ж відповідно до завдань інтернаціоналізації вищої освіти була прийнята «Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року», яка була розроблена впродовж вересня 2014 - травня 2015 рр. під егідою Міністерства освіти і науки України [36].

У третьому розділі цього документу в пункті 3.8 «Інтернаціоналізація вищої освіти» визначено мету та сутність реформи, проблеми, на вирішення яких вона спрямована, її ризики. Отже, основною метою є формування зрозумілої та відкритої для міжнародної спільноти системи вищої освіти України через її інтеграцію у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір. Підтримка міжнародного співробітництва у вищій освіті для забезпечення конкурентоспроможності ЗВО. Участь ЗВО у міжнародних освітніх та дослідницьких проектах, програмах академічної мобільності, міжнародних рейтингах.

Згідно з «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», ухваленою Указом Президента України від 25 червня 2013 р, «стратегія розвитку національної системи освіти

повинна формуватись адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті XXI століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір». Сьогодні освітня політика України спрямована на поглиблення кооперації зі світовим співтовариством, формується з урахуванням інтеграційних процесів, зокрема виступає одним із напрямів руху України до Європи, одночасно наближуючи освітню систему України до європейських освітніх систем [26].

Якщо говорити про загальний процес інтернаціоналізації української вищої школи як один з основних факторів євроінтеграційного руху України, то треба зауважити, що з метою розвитку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та інтеграції системи вищої освіти до світового освітнього простору держава сприяє:

- впровадженню механізму гарантії якості вищої освіти для створення необхідної взаємодовіри, гармонізації систем оцінювання якості вищої освіти України та Європейського простору вищої освіти;
- узгодженню Національної рамки кваліфікацій з рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти для забезпечення академічної та професійної мобільності та навчання протягом життя;
- співпраці з Європейською мережею національних центрів інформації про академічну мобільність та визнання;
- впровадженню на міжнародному ринку результатів наукових, технічних, технологічних та інших розробок вищих навчальних закладів, продажу їхніх патентів та ліцензій;
- залученню коштів міжнародних фондів, установ, громадських організацій тощо для виконання у вищих навчальних закладах наукових, освітніх та інших програм [15].

Крім того, в процесі європейської інтеграції в Україні залучені різноманітні й численні учасники – в тому числі й міжнародні організації, недержавні організації, регіони, зацікавлені групи різної форми організації, що мають різні цілі та завдання і застосовують різні

прийоми й методи діяльності, характеризуються різним рівнем відкритості, взаємне інформування яких унаслідок об'єктивних обставин наражається на значні труднощі. Тому сферами застосування результатів європеїзації української вищої школи є:

- підвищення рівня і якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України, здатних професійно вирішувати проблеми, які стоять перед державою, та спроможних захищати її інтереси в умовах членства в СОТ;

- розроблення нових освітніх стандартів інтегрування вищої школи України до європейського світового простору;

- забезпечення інформаційних потреб державних органів, що безпосередньо приймають участь у реалізації програм інтегрування вищої школи України в європейський та світовий освітній простір;

- поповнення інформаційної бази МОН України з проблематики практичного впровадження інтеграційних технологій вищої школи [10].

Таким чином, в Україні відбувається інтеграція вищої освіти, що є одним з компонентів європейської інтеграції. Інтернаціоналізація вищої освіти – процес складний, багатогранний та глибокий. Слід не тільки підготувати відповідну нормативну базу, що поступово відбувається в Україні, а так само залучити широкі кола викладачів вищої школи і студентів до участі в різноманітних міжнародних грантах та проектах. В діяльності вишів України вже давно ґрунтовно представлено міжнародний напрямок, є певні здобутки, які сьогодні можна використовувати як платформу, своєрідний місток між європейською і вітчизняною освітою та освітянами. На часі доопрацювання основоположних документів і участь в практичних заходах із зарубіжними партнерами.

Головним стратегічним завданням розвитку вищої освіти України на сучасному етапі є інтеграція вищої освіти до європейської освітньої системи в умовах приєднання до Болонського процесу, запобігаючи можливим складнощам і враховуючи перспективи цього процесу, узгоджуючи та поєднуючи національні компоненти вищої освіти разом

з вимогами Болонської декларації задля створення єдиної зони європейської вищої освіти.

У Договорі про Асоціацію між Україною та ЄС увага в тому числі приділяється співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти. У главі 23 визначено, що сторони зобов'язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти з метою реформування та модернізації системи вищої освіти, сприяння зближенню, яке відбувається в межах Болонського процесу, підвищення якості та важливості вищої освіти, поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами, розширення їх можливостей, активізації мобільності студентів та викладачів.

Тому на практиці впровадження заходів модернізації системи вищої освіти України, в контексті умов запроваджених підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, забезпечить повноцінну участь України у єдиному європейському освітньому просторі, базованому на Болонському процесі. Це, в свою чергу, дасть можливість українським студентам отримувати якіснішу вищу освіту та мати до неї полегшений доступ. Крім того, студенти разом з викладачами отримують можливість стажування та проведення дослідницької роботи за кордоном. А українські виші стають на шлях відкритого співробітництва, що ще більше розширює їх можливості.

Одним з перших кроків на шляху до інтеграції вищої освіти до європейського простору стало прийняття Закону України «Про вищу освіту» у 2014 р. Крім того, на сьогоднішній день відповідно до останніх нормативно-правових актів вищі навчальні заклади України залучені до процесу інтернаціоналізації шляхом прийняття відповідних положень, підписання міжнародних угод про міжуніверситетське співробітництво, участь у освітніх та дослідницьких проектах тощо. Важливою складовою такої діяльності є створення і функціонування веб-сайтів університетів та поточне оновлення інформації, що дозволяє взяти участь у міжнародних рейтингах.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**За науковою ред. чл.-кор. НАПН України, д. політ. наук
проф. К. В. Балабанова**

**МАРІУПОЛЬ
МДУ
2017**

УДК 378.014.25
ББК 74.484.4
І-73

Авторський колектив :

Балабанов К.В. (наук. редакція), Безчотнікова С. В., Булатова О. В., Воевутко Н. Ю., Гільченко О. Л., Годованик Є. В., Горбань Г. О., Гусева О. І., Дяченко О. Ф., Жарікова Ю. В., Задорожна-Княгницька Л. В., Зайковський О. С., Іванова Т. В., Кажан Ю. М., Кислова Л. А., Кіор Ю. А., Константинова Ю. В., Косенко Ю. М., Кумуржи Е. С., Кутнякова Г. І., Лабецька Ю. Б., Лисак В. Ф., Мараховська Н. В., Марена Т. В., Марченко М. О., Мацука В. М., Мороз О. А., Найдьонова Л. А., Павленко О. Г., Петрова І. О., Проценко О. Б., Смирнова М. С., Толпежников Р. О., Трифонова Г. В., Трофименко М. В., Шепітько С. В.

Затверджена до друку Вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 7 від 27 грудня 2017 р.).

Рецензенти:

Зарва Вікторія Анатоліївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури Бердянського державного педагогічного університету;

Мельниченко Світлана Володимирівна, доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Київського національного торговельно-економічного університету;

Пономарьова Галина Федорівна, доктор педагогічних наук, професор, ректор Комунального закладу "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради.

УДК 378.014.25
ББК 74.484.4
І-73

Інтернаціоналізація як фактор конкурентоспроможності сучасного університету : кол. моногр. / за науковою ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь : МДУ, 2017. – 430 с.

ISBN 978-966-97742-0-0

Колективна монографія присвячена питанням інтернаціоналізації вищої освіти. На думку авторів, основними напрямками розвитку інтернаціоналізації мають стати: включення всіх суб'єктів освітньої діяльності до процесу інтернаціоналізації, орієнтація інституціональної культури на міжнародну діяльність, позиціонування інтернаціоналізації як одного з пріоритетів розвитку університету під час стратегічного планування та прийняття рішень тощо. Особливу роль в цьому процесі автори монографії відводять університетам.

У монографії представлені результати багаторічних досліджень, які проводять науковці Маріупольського державного університету (МДУ), визначаючи міжнародну діяльність як стратегічний напрям розвитку сучасного університету.

Монографія розрахована на науковців, освітян та усіх небайдужих до проблем сучасної української вищої школи

УДК 378.014.25
ББК 74.484.4

ISBN 978-966-97742-0-0

© Маріупольський державний університет, 2017 рік

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Колективна монографія

Авторський колектив:

Балабанов К.В. –наук. редакція, вступ, підрозділ 1.2, 2.4	Кумуржи Е. С. – підрозділ 3.4
Безчотнікова С. В. – підрозділ 4.2	Кутнякова Г. І. – підрозділ 4.1
Булатова О. В. – підрозділ 2.1	Лабецька Ю. Б. – підрозділ 3.2
Воевутко Н. Ю. – підрозділ 5.4	Лисак В. Ф. – підрозділ 1.3
Гільченко О. Л. – підрозділ 1.3	Мараховська Н. В. – підрозділ 5.2
Годованик Є. В. - підрозділ 2.2	Марена Т. В.,- підрозділ 4.4
Горбань Г. О. - підрозділ 4.1	Марченко М. О. – підрозділ 5.6
Гусева О. І. - підрозділ 4.3	Мацука В. М. – підрозділ 2.3
Дяченко О. Ф.,- підрозділ 5.5	Мороз О. А. – підрозділ 4.1
Жарікова Ю. В., - підрозділ 3.1	Найдьонова Л. А. – підрозділ 3.4
Задорожна-Княгницька Л. В. - підрозділ 5.1	Павленко О. Г. – підрозділ 5.2
Зайковський О. С. - підрозділ 2.1	Петрова І. О. – підрозділ 1.1
Іванова Т. В. – підрозділ 4.2	Проценко О. Б. – підрозділ 4.4
Кажан Ю. М. – підрозділ 5.6	Смирнова М. С. – підрозділ 3.3, 3.4
Кислова Л. А. – підрозділ 2.3	Толпежников Р. О. – підрозділ 2.1
Кіор Ю. А. – підрозділ 3.4	Трифоновна Г. В. – підрозділ 5.3
Константинова Ю. В. – підрозділ 1.1	Трофименко М. В. – підрозділ 2.4
Косенко Ю. М. – підрозділ 4.3	Шепітько С. В. – підрозділ 3.3

Формат аркушів: 450 М x 640, частина аркуша:1/8

Обсяг ум. друк. арк.: 20,8

Тираж: 300 прим.

Номер замовлення: 052/18

Видавець та виготовлювач: Маріупольський державний університет

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 4930 від 07.07.2015 р.

87500, Маріуполь, пр. Будівельників, 129